

*І.Я. Кріса, канд.техн.наук (Державна інспекція техногенної безпеки),
О.В. Міллер, А.І. Харчук, Ю.Є. Шелюх, канд. техн. наук
(Львівський державний університет безпеки життєдіяльності)*

АУДИТ З ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНА ОЦІНКА ПОЖЕЖНОГО РИЗИКУ ОБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

У статті проаналізовано стан управління ризиками в Україні та світовий досвід, актуальність впровадження в практику пожежного аудиту, необхідність створення його нормативно-правового забезпечення, висвітлено переваги аудиту як оцінки пожежної безпеки об'єктів господарювання, який створює умови коли власник, розуміючи відповідальність за безпеку свого підприємства і його працівників, сам буде зацікавлений у страхуванні від можливих ризиків. Розглянуто позитивні результати, яких можна досягти впровадженням незалежної системи пожежних ризиків.

Ключові слова: аудит безпеки, пожежний ризик, пожежний аудит

Постановка проблеми. Серйозною проблемою для багатьох країн світу, в тому числі для України є надзвичайні ситуації, зокрема пожежі. Зважаючи на значну шкоду, яку завдають пожежі, суспільство змушене шукати шляхи оптимізації системи гарантування пожежної безпеки. Одним із найважливіших факторів, що може сприяти покращенню пожежної ситуації в країні є вдосконалення механізму незалежної оцінки ризиків. В минулому держава виступала в ролі єдиного повноправного власника і водночас, головним органом нагляду за дотриманням встановлених вимог.

Сьогодні соціально-економічна ситуація в країні дуже швидко і радикально змінюється:

1. З'явився новий тип підприємця, власника, який взяв на себе основну частину відповідальності за створення робочих місць і економічний розвиток, гарантування безпеки праці і виробничої діяльності загалом.

2. Міжнародна конкуренція спонукає до підвищення ефективності національної економіки на основі впровадження інноваційних підходів. Динаміка росту продуктивних сил перешкоджає центральним органам влади оперативно відстежувати існуючі зміни в усіх галузях діяльності з метою державного нормативного регулювання безпеки їх діяльності.

У нинішній системі управління безпекою об'єкт господарювання виступає в ролі безправного заручника системи, оскільки невиконання хоча б незначної частини обов'язкових державних вимог загрожує призупиненням його діяльності, а безумовне виконання всіх вимог не можливе через їх взаємні суперечності та, головним чином, з економічних міркувань.

В основі сучасної методології гарантування безпеки лежить концепція прийнятного ризику. Зміст концепції полягає у визнанні очевидного факту, що ніяка діяльність принципово не може бути цілком безпечною або, іншими словами, досягати абсолютної безпеки принципово неможливо. Таким чином, ключовими в аналізі безпеки стали поняття «ризик», пов'язаний з певною діяльністю, і «прийнятний ризик», який залежить від соціальних і економічних чинників.

Головну роль у підтриманні функціонування цієї системи в недалекому майбутньому змушений буде виконувати аудит, як систематичний процес контролю за дотриманням вимог, який проводиться суб'єктом господарювання добровільно, з метою самоконтролю дотримання державних вимог і добровільно взятих зобов'язань. Результатом аудиту є лише перелік виявлених невідповідностей, який є підставою для розробки плану заходів щодо їх усунення.

Мета роботи. У цьому дослідженні хочемо висвітлити необхідність впровадження пожежного аудиту як перспективної системи незалежної оцінки пожежних ризиків.

Виклад основного матеріалу. Сфера нагляду — це державні вимоги до діяльності та результатів діяльності, які для об'єкта господарювання є обов'язковими і зачіпають інтереси держави, суспільства та окремих осіб. За результатами невідповідностей, виявлених під час нагляду, до порушника застосовуються заходи державного впливу (санкції). У зв'язку з цим особа, яка піддається нагляду, не зацікавлена в повному і об'єктивному виявленні всіх невідповідностей.

У перехідний період державні вимоги в галузі забезпечення безпеки залишаються істотним елементом системи управління забезпечення пожежної і виробничої безпеки. Але, в міру розвитку і впровадження ефективних методів управління ризиками та вдосконалення механізмів правового регулювання відповідальності за наслідки можливих несприятливих випадків, кількість державних вимог буде знижуватись.

Надалі роль нагляду для значної частини підприємств може бути зведена до спостереження за результативністю функціонування системи управління виробничими ризиками.

Ряд фахівців [9] у сфері дослідження ризиків вважає, що відмінність між небезпекою і ризиком полягає у тому, що небезпеку людина може і не усвідомлювати, не підозрювати про її існування, а ризик — це усвідомлення величин небезпеки і, залежно від діяльності людини, вона може настати або не настати.

Поняття ризику пов'язується з усвідомленням небезпеки, загрози, ненадійності, невідповідності, невпевненості, випадковості, збитку [7].

Дослідження різних аспектів ризиків, у тому числі ризику виникнення пожеж, проводяться останнім часом у багатьох країнах світу і, зокрема, в Україні. За їх результатами формується державна політика у сфері управління ризиками [5].

Будь-який керівник, створюючи систему управління забезпеченням безпеки, свідомо чи підсвідомо формує головну мету цієї системи. Очікувані результати створення системи незалежної оцінки ризиків можуть бути такими:

1. Підвищення рівня захищеності населення, територій, майна юридичних осіб й підприємств.
2. Зниження адміністративного навантаження на суб'єкти підприємницької діяльності в результаті їх виведення зі сфери «обслуговування» державними наглядовими органами.
3. Звільнення державного пожежного нагляду від проведення контролю на малозначних об'єктах, зосередження його зусиль на об'єктах з масовим перебуванням людей, потенційно небезпечних і соціально значущих об'єктах.
4. Облік результатів оцінки ризиків при призначенні сум страхових зборів та їх диференціація залежно від рівня захищеності об'єкта.
5. Забезпечення прозорості процедур здійснення наглядових функцій, запобігання проявам корупції у цій сфері діяльності.

Незалежна оцінка пожежного ризику передбачає такі етапи: аналіз документів, які характеризують пожежну небезпеку об'єкта захисту; перевірку об'єкта захисту для отримання об'єктивної інформації про стан пожежної безпеки об'єкта, виявлення можливості виникнення і розвитку пожежі та впливу на людей і матеріальні цінності небезпечних факторів пожежі, а також для визначення відповідності об'єкта захисту вимогам пожежної безпеки.

Результатом незалежної оцінки пожежних ризиків є висновок про відповідність (невідповідність) об'єкта захисту встановленим законодавчими та іншими нормативно-правовими актами вимог у сфері забезпечення пожежної безпеки.

У разі отримання позитивного висновку за результатами проведення незалежної оцінки пожежного ризику, органи державного пожежного нагляду знімають з контролю (нагляду) об'єкт на час дії висновку з незалежної оцінки пожежного ризику (аудиту пожежної безпеки).

Досвід розвинених країн показує, що яку б мету не ставив керівник, і яким чином вона б не була досягнута, цей успіх буде тимчасовим, якщо керівник не ставить за мету безперервне удосконалення результативності системи. Тільки введення елемента «безперервне удо-

сконалення» дає змогу зробити систему динамічною, що постійно розвивається і підтримує безпеку на необхідному рівні без безпосереднього втручання керівництва.

Основи такої системи закладені міжнародним стандартом **OHSAS 18001: 2007**, який успішно застосовують не лише до охорони праці, а й до промислової, пожежної та інших видів виробничої безпеки. Відповідно до вимог стандарту система управління гарантування безпеки включає п'ять елементів: **політика, планування, впровадження та функціонування, контроль та корекція, аналіз з боку керівництва**. Інтегруючим елементом є безперервне вдосконалення.

Аудит надає керівникові об'єктивну інформацію, на основі якої приймають обґрунтовані рішення. Сучасний керівник повинен бути зацікавлений у **максимально ретельному та принциповому проведенні аудиту на відміну від нагляду**, оскільки не вчасно виявлені невідповідності містять приховані ризики (загрози для здійснення діяльності, несподівані позови і санкції).

Аудит може бути внутрішнім і зовнішнім. Внутрішній аудит здійснюється власником об'єкта з метою перевірки відповідності системи управління пожежною безпекою до вимог законодавства з питань пожежної безпеки. Зовнішній аудит здійснюється аудиторською організацією на замовлення власника об'єкта.

Порядок та умови проведення аудиту з пожежної безпеки, а також порядок контролю за виконавцями аудиту, встановлювався Кабінетом Міністрів України.

У міру зростання правосвідомості і вдосконалення адміністративної та судової системи **ризик цивільної або кримінальної відповідальності** буде розглядатися як більш істотний у порівнянні з ризиком застосування адміністративних санкцій. Особливу роль буде відігравати саме цивільний ризик, оскільки з «**потерпілою особою**» складніше «**домовитися**» або іншим чином уникнути відповідальності, ніж з представниками державних органів.

Головна мета системи незалежної оцінки ризиків — перерозподілити відповідальність за нанесення шкоди або її спричинення між державною і тією організацією, яка безпосередньо може завдати шкоди чи завдає його громадянам — їх здоров'ю, майну — в результаті техногенних надзвичайних ситуацій. Сьогодні існує практично один спосіб компенсації такого збитку — це державна допомога з резервного фонду Уряду або з інших джерел страхування. Коли щось сталося, постраждалі розраховують лише на підтримку держави. Оскільки не всі громадяни мають можливість застрахувати своє майно, то вони навряд чи дочекаються компенсації за збиток від підприємства або організації, які його завдали.

Необхідно зробити так, щоб саме це підприємство або організація взяли на себе відповідальність. Завдання — створити умови, за яких власник підприємства страхував би його ризик у страховій компанії, за встановленими тарифами страховки, що залежить від ступеня небезпеки того чи іншого підприємства.

У рамках Концепції Державної цільової Програми забезпечення пожежної безпеки на 2011-2015 роки, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2010 року № 2348-р передбачається здійснення заходів відповідно до таких пріоритетних напрямків [4].

1. Розробка нормативно-правової бази для **реалізації права суб'єкта господарювання ризикувати своїм майном** за умови виконання протипожежних заходів, спрямованих на забезпечення безпеки людей в умовах пожежі та усунення загроз виникнення пожежі для інших суб'єктів.
2. Створення сучасної **нормативної бази протипожежного страхування**.
3. Запровадження системи **незалежної оцінки ризиків від пожеж**.

При такому механізмі роль інспекторів буде полягати уже не в перевірках підприємства, а в оцінці його безпеки та консультуванні з питань її підвищення.

Система незалежної оцінки ризику буде ефективною тому, що кожен із учасників цього механізму буде зацікавлений у чіткому дотриманні іншими сторонами всіх встановлених вимог, а саме:

- по-перше, страхова компанія буде зацікавлена в клієнті;
- по-друге, сам клієнт буде зацікавлений застрахувати свою відповідальність, щоб у випадку пожежі потерпілі гарантовано отримали компенсації;
- по-третє, незалежна аудиторська компанія в умовах конкуренції на цьому ринку буде зацікавлена в проведенні якісного аудиту при чому незалежні аудиторські організації і їх експерти будуть отримувати акредитацію на право здійснення незалежної оцінки ризику, з подальшим контролем якості аудиторських перевірок.

Професійна діяльність аудитора повинна бути застрахована тому, що навіть найкраще підготовлений експерт не застрахований від помилок. В разі допущення аудиторською організацією помилки збиток повинна компенсувати страхова компанія [6].

Аудит пожежної безпеки повинен здійснюватися виключно добровільно, і власник сам повинен вибрати: чи скористатися йому послугами держави – інспектора пожежного нагляду, чи запросити аудиторську компанію.

Для створення системи незалежного аудиту та аудиторських організацій потрібні будуть незалежні експерти із спеціальною освітою. Таких спеціалістів можуть навчати вищі навчальні заклади, які готують фахівців для підрозділів МНС України.

Висновок. Впровадження системи аудиту пожежної безпеки дозволить раціонально і ефективно побудувати систему нагляду за об'єктами, які становлять особливу пожежну небезпеку і не пов'язані з масовим перебуванням людей. В основному це буде стосуватися об'єктів малого і середнього бізнесу, що у свою чергу, дозволить посилити увагу до особливо важливих та соціально значущих об'єктів.

Для реалізації системи незалежної оцінки ризиків необхідно внести зміни в ряд законів України, зокрема в Закони „Про пожежну безпеку” та „Про страхування”, „Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності”.

Список літератури:

1. Закон України „Про пожежну безпеку” від 17.12.1993р. N 3745-XII.
2. Закон України „Про страхування” від 07.03.1996р. N 85/96-ВР.
3. Закон України „Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності ” від 05.04.2007 р. №877-V.
4. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2010 року № 2348-р „Про схвалення Концепція Державної цільової програми забезпечення пожежної безпеки на 2011-2015 роки” . /Офіційний вісник України від 10.01.2011р., № 101, 123с.
5. Бегун В.В. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник / В.В. Бегун, І.М. Науменко. – К., 2004.– 328 с.
6. Пожарный аудит: наука и практика. Русский инженер №4(19) 2008. С. 13-14.
7. Страхування: Підручник / Керівник авт.кол. і науки ред. Осадець С.С. – К.: КНЕУ, 2002 – 585с.
8. Харченко І.О. Аспекти застосування ризик-орієнтованого підходу до оцінювання виникнення пожежі / І.О. Харченко, В.В. Бегун, О.О. Денисова // Науковий вісник УкрНДІПБ.– К., 2005, № 1 (11). С.43-51.
9. Чернова Г.В. Управление рисками: Учеб. Пособие / Г.В. Чернова, А.А. Кудрявцев.– М.: Проспект ТК Велби, 2003. – 158с.
10. Федорец А.Г. Проблемы перехода от нормативного регулирования к управлению рисками в обеспечении комплексной безопасности производственной деятельности // Журнал-каталог "Пожарная автоматика 2009". С. 50-54.

АУДИТ З ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНА ОЦІНКА ПОЖЕЖНОГО РИЗИКУ ОБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

В статті проведено аналіз стану управління ризиками в Україні і світовий досвід, актуальність впровадження в практику пожежного аудиту, необхідність створення його нормативно-правового забезпечення, описано переваги аудиту як оцінки пожежної безпеки об'єктів. Це створює умови, при яких власник, розуміючи відповідальність за безпеку свого підприємства і його персоналу, сам буде зацікавлений в страхуванні від можливих ризиків. Розглянуто позитивні результати, які можуть бути досягнуті впровадженням незалежної системи пожежних ризиків.

Ключові слова: аудит безпеки, пожежний ризик, пожежний аудит.

I.Ya. Krisa, O.V. Miller, A.I. Kharchuk, Yu.Ye. Shelyuh

AUDIT OF FIRE SAFETY AS AN ALTERNATIVE EVALUATION OF FIRE RISK AT AN ENTERPRISE

The article analyzes the state of risk management in Ukraine and world experience, and the relevance of practical implementation of audits of fire, the need for a legal provision. It highlights the benefits of auditing as a fire safety evaluation of enterprises, which creates conditions when the owner, aware of his responsibility for the safety company and its employees, would be interested in insurance risks. Positive results, which can be achieved by introducing a system of independent fire risk, are considered.

Key words: audit, fire risk, fire audit.

